

NÁCHODSKÉ

MUZEJNÍ NOVINY

ZIMA 2025

**SKLENĚNÉ
VÁNOČNÍ
OZDOBY**

str. 4

**VZÁCNÝ
KAPESNÍ
GLÓBUS**

str. 4

**DŘEVĚNÉ
NÁDOBY
NA PIVO**

str. 7

**AKCE
A VÝSTAVY**

str. 11

Rok 2025 byl (a stále je) v Muzeu Náchodska plný velkých akcí, výstav a projektů. Na jaře jsme v Náchodě připravili výstavu o stavební a projektantské firmě Goldschmid & Hartman, která v období první republiky významně spoluutvářela architektonickou podobu města. K výstavě připravujeme také publikaci, která vyjde na konci letošního roku.

Na tuto výstavu navázala hlavní událost roku – výstava Cesta do pravěku Náchodska. Návštěvníci se na ní seznámují s nálezy z archeologických výzkumů při stavbě obchvatu Jaroměře, České Skalice a Náchoda. Připomněli jsme si také 80. výročí konce druhé světové války. V Náchodě a v Hronově k tomuto tématu vznikly výstavy. V Hronově jsme se s částí výstavy vydali přímo do ulic – instalována byla na náměstí před divadlem.

Velký ohlas měla oblíbená Divadelní laboratoř, kterou každoročně pořádáme jako doprovodný program festivalu Jiráskův Hronov. Účastníci si během festivalového týdne vytvořili vlastní divadelní hru, kterou letos poprvé sehráli přímo v budově Jiráskova divadla. V Hronově se uskuteč-

nil i letošní ročník Mezinárodního dne muzeí a galerií, který propojil muzejní objekty se Studiem Hronov a nabídl nevšední kulturní zážitek. Již nyní připravujeme další velkou akci – Mezinárodní den archeologie, který se koná třetí říjnovou sobotu. (Více o plánovaných akcích a výstavách najdete na straně 11.)

Po více než dvaceti letech jsme modernizovali část stálé expozice v Broučkově domě v Náchodě. Nově je zde upravena sekce věnovaná rodu Kuronských a Zaháňských, rodu Schaumburg-Lippe i prusko-rakouské válce. V Hronově se rozrostla expozice Čapkova mlýna o interaktivní stěnu zaměřenou na výrobu papíru a v Jiráskově muzeu byla otevřena nová část expozice pro rodiny s dětmi věnovaná divadlu.

Nadále spolupracujeme se školami, které navštěvují edukační programy v našich objektech. Ty pravidelně aktualizujeme a připravujeme i nové aktivity k jednotlivým výstavám.

Ve spolupráci s Královéhradeckým krajem jsme získali akreditaci projektu Erasmus+ na další projektové

období a plánujeme výjezdy zaměstnanců do významných evropských institucí. Zúčastnili jsme se také akce Erasmusdays v Muzeu východních Čech v Hradci Králové, kde jsme prezentovali zkušenosti z již uskutečněných cest.

Pokračuje i digitalizace sbírkových předmětů ve spolupráci s Muzeem východních Čech v Hradci Králové, které jsou zpřístupněny na portálu eSbírky. Do budoucna bychom rádi nabídli také přehledný katalog přímo na webu muzea.

Pokud vás zajímá, co se v muzeu děje a jaké akce chystáme, sledujte naše webové stránky, sociální síť a přihlaste se k odběru muzejního newsletteru. Příští číslo Náchodských muzejních novin vyjde na jaře roku 2026.

Tomáš Menec

HISTORICKÉ OKÉNKO

František Vlach | 3

Z MUZEJNÍHO DEPOZITÁŘE

Skleněné vánoční ozdoby | 4
Vzácný kapesní glóbus ve sbírce muzea | 4
Pečetidlo soukenického cechu z Nového Města nad Metují | 5

Z RESTAURÁTORSKÉ DÍLNY

Divadelní opona s vyobrazením Nového Města nad Metují | 6
Dřevěné nádoby na pivo | 7

Na titulní straně je zimní vyobrazení Kaple Panny Marie Sněžné na Hvězdě z obrazu v expozici opatova bytu v polickém klášteře. Autorem je pater Jakub Lenk (1819–1899).

ARCHEOLOGIE

Neobvyklé gotické kamnové kachle s mariánskou tematikou | 8

CO SE U NÁS DĚJE

Mezinárodní den archeologie | 9
Odborná praxe v muzeu | 9

PRO DĚTI

Vánoční seznam | 10

NAVŠTIVTE NÁS

Akce a výstavy | 11

(15. 10. 1841 – 2. 5. 1920)

Rodák ze Zbečnicka u Hronova, tkadlec a později hajný ve službách Viléma ze Schaumburg-Lippe, vyhledávaný léčitel, veřejně činný a vážený občan rodné obce. Proslul především jako osobitý lidový sochař a řezbář samouk, jehož betlémy bylo možné spatřit v několika kostelech i v řadě domácností. Tři z nich se dodnes dochovaly i ve sbírce náchodského muzea.

František Vlach se narodil 15. října 1841 ve Zbečniku v chalupě čp. 28 jako druhorozený syn Josefa Vlacha. Ten působil téměř padesát let jako hajný na panství Viléma ze Schaumburg-Lippe v hájenství Maternice. V širokém okolí byl znám jako silně věřící katolík, jenž doprovázel jako předzpěvák procesí do Vamberčic a Malých Svatoňovic. Byl také vlastníkem řady knih s náboženskou tematikou, které po něm zdědil právě syn František.

Sečtělý František se zpočátku živil jako tkadlec. Později ale následoval otce v kariéře hajného v matnickém hájenství. Ze svého rodného domu se přestěhoval do chalupy čp. 22 a později do čp. 32, kde se svou manželkou Josefou, rozenou Faltovou ze Slatiny nad Úpou, zplodil sedm dětí. V obci byl uznávanou osobností, a to nejen jako vyhlášený léčitel. V letech 1871 až 1899 byl členem obecního zastupitelstva a v roce 1890 se dokonce stal jedním ze tří radních.

Již v mládí se František Vlach začal jako samouk věnovat řezbářství. Jeho první velkou prací byl patrně betlém pro kostel Všech svatých v Hronově. Betlémové figurky vyřezával v roce

1860 v Šrůtkově domě pod kostelem. Na devatenáctiletého řezbáře se pilně chodil dívat tehdy devítiletý Alois Jirásek, který na to o mnoho let později zavzpomínal ve svých pamětech. Betlém měl asi 30 figurek lidských, 35 zvířecích, chlév, domečky, paláce, větrný mlýn a salaš. Stavěl se přímo na hlavní oltář. Tato praxe trvala až do roku 1932, kdy byl postaven naposledy. Nevyužívaný a již nekompletní betlém později koupil pan Jirman ze Zbečnicka, který jej posléze prodal páteru Rudolfovi Matěnovi, faráři v Dobrému. Ten ho v roce 1965 předal kostelu v Rohatci u Hodonína.

NA ŘEZBÁŘE SE PILNĚ CHODIL DÍVAT TEHDY DEVÍTILETÝ ALOIS JIRÁSEK

František Vlach později vyřezal celou řadu dalších betlémů – některé pro sousedy a příbuzné, jiné pro kostely. Mezi nejznámější patří betlém určený pro poutní kostel v Malých Svatoňovicích. Torza dvou Vlachových betlémů získalo po roce 1968 Jiráskovo muzeum v Hronově. Vyrobil je kolem roku 1900 pro svoji rodinu a pro bratra. Do muzea se dostaly již nekompletní. První z nich obsahuje 30 figurek, druhý 38. Dnes jsou součástí sbírky Muzea Náchodska. To v roce 1998 získalo ještě třetí Vlachův betlém obsahující 47 figurek. Betlém je cenný tím, že nebyl dokončen a lze na něm sledovat postup řezbářovy práce.

Vedle betlémů František Vlach vyřezával ze dřeva také sošky, dekorativní hlavy srnců či figury na kolotoč. Kromě toho se věnoval i kamenosochařství. Své sochy v pozdně klasicistním stylu tesal z měkkého permského pískovce z lomu poblíž Zbečnicka. Většina jeho děl tak záhy podlehla povětrnostním vlivům. K nejznámějším pracím patří socha sv. Jana Nepomuckého ve Zbečniku, kříž a an-

Betlémy ve sbírce muzea

Betlémy odnepaměti patří k vánočním tradicím. Fond betlémů, o který v našem muzeu pečuje Mgr. Jan Tůma, dnes čítá 2420 inventárních čísel, což odpovídá celkem 163 celkům. Jeho základ tvoří dar sběratele Michala Jozka z Jablonného nad Orlicí z roku 1999, doplněný o regionální i historické betlémy. Za posledních dvacet let jsme připravili více než pětadvacet betlémařských výstav. Každoročně nesmí chybět ani instalace ve výloze Městské knihovny v Náchodě, kde bude i letos k vidění Velký náchodský betlém řezbáře Lubomíra Zemana, který polychromoval Milan Jícha.

děle na starém hřbitově v Hronově či socha u Skalákovy studánky v Maternici.

Osobitý řezbář a sochař samouk zemřel 2. května roku 1920 a odpočívá spolu se svou manželkou na hřbitově v Hronově. Umělecké vlogy se v rodu Vlachů udržely i v dalších generacích. Pravnuk Jaroslav Vlach (1947) je uměleckým štukatérem, stejně jako jeho syn Jiří. Pravnukem Františka Vlacha byl i akademický malíř a pedagog Ivo Švorčík z Hronova (1937–2004). Nevlastním Vlachovým pravnukem je akademický malíř Ivan Krejčí (1950).

Mgr. Jan Tůma

Skleněné vánoční ozdoby

První skleněné vánoční ozdoby vznikaly v Jizerských horách v poslední třetině 18. století. Vyráběly se nejen foukané koule, ale také řetězy z perliček a duté perle. Zpočátku šlo o ojedinělé kusy, avšak od konce sedmdesátých let 19. století se produkce rozšířila díky zavedení strojů a formiček. Vnitřní část ozdob byla stříbřená, povrch pak zlacený a dobarvovaný. Perle vyráběli foukači v domácích dílnách, které byly sdruženy do spolků, což usnadňovalo prodej a umožňovalo vývoz například do Indie.

Na počátku 20. století začalo levnější japonské zboží vytlačovat české skleněné ozdoby, což vedlo ke změně situace na trhu. Sklady byly plné neprodejných perlí a bylo potřeba inovovat sortiment. Perle se začaly stavovat do podoby dnes známých

perličkových vánočních ozdob. Tato inovace přišla ve správný čas a ozdoby se staly velmi žádaným artiklem nejen v Evropě, ale i v zámoří, například v USA.

V DEPOZITÁŘÍCH MUZEA NÁCHODSKA SE NACHÁZÍ PŘES 300 SKLENĚNÝCH VÁNOČNÍCH OZDOB

Po první světové válce a během hospodářské krize ve 20. letech se řada výrobců skleněných ozdob ocitla v těžké situaci a mnozí z nich museli ukončit činnost. Obrat nastal v roce 1931, kdy stát podpořil vznik Sklářského družstva ve Zdobíně. Díky tomu mohla začít profesionální výroba foukaných vánočních ozdob, které se doposud dovážely z Německa. I v období mezi světovými válkami se česká produkce rychle rozvíjela.

Po druhé světové válce přešla výroba skleněných ozdob do rukou národních podniků. Přesto si české výrobky dokázaly udržet silné postavení na světových trzích. Po roce 1989

nastala nová éra – výroba se privatizovala a vznikly nové firmy, které navázaly spolupráci s českými i slovenskými družstvy. Česká sklářská tradice se tak znovu otevřela světu. Postupem času však začala poptávka klesat, a to především kvůli levné konkurenci z Číny.

V depozitářích Muzea Náchodska se nachází přes 300 skleněných vánočních ozdob, které tvoří pestrý přehled tradiční české výroby. Najdeme mezi nimi jemné perličkové ozdoby, ručně foukané kousky i tvary vzniklé pomocí forem. Tato sbírka zachycuje vývoj technik, používaných materiálů i proměny vkusu a stylu, které ovlivňovaly podobu vánočních ozdob od počátku 20. století až po nedávnou minulost.

Mgr. Veronika Fišerová

Vzácný kapesní glóbus ve sbírce muzea

Ve stálé expozici muzea v Náchodě můžete vidět vzácný kapesní glóbus Novus Globus Terrestris, na němž najdeme údaj Auct. et Editor. Gerh. et Leonh. Valk. Amstelodami. Gerard Valck (též Gerhard Valk), byl nizozemským rytcem, kartografem a nakladatelem. Mimo jiné produkoval právě glóby, mezi které patří i tento kapesní. Druhým autorem je Leonh (též Leonard), syn Gerarda. S otcem

a synem se v našem prostředí setkáme primárně u map. Hned několik je volně k prohlédnutí na digitální knihovně Moravské zemské knihovny. Již v roce 1680 byl Gerard spoluvydavatelem mapy Čech.

Společná díla Gerarda a Leonha jsou obvykle datována mezi roky 1700 až 1726. Popisovaný glóbus tak vznikl pravděpodobně v první čtvrtině osmnáctého století v Amsterdamu. Ke glóbulům, které vydali, již existuje katalog vyrobených glóbulů. Kapesní glóby nejsou v Čechách běžnou záležitostí – objevují se spíše v oblasti dnešní Anglie či Nizozemí. Jako příklad zde můžeme zmínit londýnskou značku J. & W. Cary, London. S těmito typy glóbulů se setkáváme zejména v osmnáctém a následně i v devatenáctém století. Do Anglie se ale dostaly již ve druhé polovině sedmnáctého století. O využití těchto glóbulů se vedou diskuze, neboť vzhledem k celkovému provedení nemohly sloužit k přesnému měření. Pravděpodobná se zdá teorie, že kapesní glóby mohly mít funkci sym-

bolickou či mohly sloužit jako levná výuková pomůcka pro děti.

Co se týče popisu samotného glóbu v expozici muzea, jedná se o papírový glóbus v papírovém pouzdře kulovitěho tvaru, které je potaženo kůží. Na pouzdru najdeme několik kovových prvků, pouzdro je stále funkční a uzavíratelné na háček. Základ tělesa glóbu a vnitřek pouzdra jsou potaženy papírem, na němž je kolorovaný tisk. Glóbus vyobrazuje mapu světa, pouzdro zachycuje na dvou polokoulích hvězdnou oblohu. V závislosti na těchto vyobrazeních se setkáváme v angličtině s termíny *terrestrial* (zemský) a *celestial* (nebeský). U tohoto předmětu platí termíny oba, neboť díky pouzdru získáváme glóby po otevření hned dva. Při vyobrazení hvězd je použita geocentrická projekce. Popisy jsou výhradně latinsky a průměr glóbu je 8 cm. Na glóbu je vzhledem k době vzniku uvedeno např. označení Nové Holandsko pro dnešní Austrálii.

Mgr. Adéla Věra Wagnerová

Pečetidlo soukenického cechu z Nového Města nad Metují

Stříbrný typář novoměstských soukeníků z roku 1601 patří k cenným předmětům ve sbírce Muzea Náchodska. Připomíná dobu, kdy soukenictví patřilo mezi nejvýznamnější řemesla regionu a cechy určovaly pravidla výroby i života řemeslníků. Nahlédněte do historie místních soukeníků, jejich práce i každodenních starostí.

Typář (neboli pečetidlo) novoměstských soukeníků, který se nachází ve sbírce Muzea Náchodska, pochází z roku 1601. Pečetící deska je stříbrná, v opise můžeme číst legendu PEČI-ET . CECHU . SAVKENICEHO . MIE-STA . NOWEHO. Průměr pečetidla je 36 milimetrů a na vyobrazení najdeme velké postřihačské nůžky, soukenickou štetku a po stranách dvě postřihačské skoby neboli šerhakle. Historie novoměstského soukenického cechu ale začíná už počátkem 16. století. V listopadu roku 1513 mu zakladatel města Jan Černčický z Kácova udělil cechovní artikule. Každý cech měl kromě artikulů – což byly předpisy, které upravovaly organizaci cechů – také své pečetidlo. Pečet se přivěšovala k řadě důležitých dokumentů, třeba i k výučním listům pro tvariše.

Cechy byly původně volným sdružením řemeslníků a měly za úkol chránit práva mistrů. Předcházela jim řemeslnická bratrstva. Slovo je odvozeno od německého Zeche, což znamenalo spolek (přeneseně také pořádek). Cechy vznikaly na našem území od 14. století, ale až po husitských válkách začaly dbát o svá prá-

va, jako např. určování způsobilosti tvarišů, výhradní dodávky surovin pro své členy nebo dohlížení na kvalitu výrobků. V první polovině 18. století si pak panovník vyhradil právo potvrzovat cechovní výsady a zřizovat nové cechy. Roku 1739 byly sjednoceny cechovní předpisy v Čechách a na Moravě. Cechy zanikly až roku 1859, kdy byl vydán živnostenský řád, který zavedl svobodné podnikání.

Soukeníci se zabývali výrobou sukna, tedy jemně valchovaného a počesaného vlněného zboží. Šlo však o složitý obor, který zahrnoval až 30 různých operací. I proto se mohl učeň stát soukeníkem až po třech či čtyřech letech studia. Specializovaní řemeslníci jako valcháři, postřihači a barvíři byli někdy členy soukenického cechu a jindy (hlavně ve velkých městech) zakládali vlastní cechy. Šestnácté století soukeníkům přálo a v Novém Městě nad Metují se nacházelo hned 12 soukenických mistrů. V letech třicetileté války zde naopak působili pouze tři. Otázkou však zůstává, kolik sukna dokázali místní soukeníci vyrobit. Pro 16. století platí, že např. Broumov byl doslova živ z vývozu sukna. To v Novém Měs-

tě nad Metují nelze předpokládat. Řada cechovních mistrů byla stále vytížena i starostmi o své hospodářství. Novoměstské soukenictví tak stálo ve stínu největších středisek regionu, jako byl Broumov a Rychnov nad Kněžnou. V 19. století již místní soukenictví upadá a přirozeně zaniká téměř ve stejné době jako cechy samotné, tedy okolo roku 1850.

Mgr. Petr Šmíd

Katalog typářů

Muzejní konzervátor Vlastimil Pibil digitalizoval část fondu IX-1a, který obsahuje historická pečetidla – typáře. Díky jeho práci vznikl **Katalog typářů (I. část)**, jenž je nyní dostupný zdarma na webu muzea.

Typář je razidlo, jímž se vytváří otisk pečeti. Nese znak instituce či majitele a v minulosti byl důležitým potvrzením pravosti dokumentů. Dnes tuto roli zastávají razítka nebo elektronické podpisy. Ve sbírce Muzea Náchodska najdete přes sto těchto cenných předmětů. Každý z nich

byl odborně očištěn, nasnímán ve vysokém rozlišení a doplněn o základní popis i údaj o původu, pokud je znám.

Katalog tak nabízí jedinečný vhled do světa pečeti a jejich tvůrců a zároveň zpřístupňuje sbírkový fond široké veřejnosti. Prohlédnout si ho můžete na webových stránkách muzea (www.muzeumnachodska.cz/katalog-typaru).

Divadelní opona s vyobrazením Nového Města nad Metují

Po dlouhých letech se do náchodského muzea vrátila oboustranná divadelní opona malíře Josefa Šrůtky. Unikátní malba s vyobrazením Nového Města nad Metují prošla po náročném transportu odborným očištěním, dokumentací a byla bezpečně uložena. Díky péči konzervátorů tak zůstane zachována i pro další generace.

Z Městského muzea v Novém Městě nad Metují se nám po dlouhé době vrátila oboustranná opona ochotnického divadla. Autorem tohoto uměleckého díla je malíř Josef Šrůtek z Náchoda. Z jedné strany zobrazuje vedutu města s dominantou zámku a kostela obklopenou iluzivním obrazovým rámem zdobeným ornamentem květin (pohled z dnešní Dvořáckovy vyhlídky). Z této strany nese značné známky opotřebení, neboť byla touto stranou vystavena do prostoru, kde bylo přístupné denní světlo. Její druhá strana je zachovalejší a malba působí autentičtěji zejména díky tomu, že byla otočena ke

stěně. Rovněž zobrazuje Nové Město nad Metují (pohled od Výrova/Juránkovy vyhlídky). Opona pochází pravděpodobně z první poloviny 19. století a byla využívána novoměstskými ochotníky při představeních v hostinci U Vondráčků (dnešní budova Merkuru čp. 1218 na Husově náměstí).

OPONA MĚŘÍ TĚMĚŘ PĚT METRŮ NA DÉLKU A TŘI METRY NA ŠÍŘKU

Náročný transport zpět do muzea vyžadoval koordinaci několika pracovníků, jelikož manipulace s takto rozměrným a citlivým objektem kladla vysoké nároky na bezpečnostní opatření. Měří totiž téměř pět metrů na délku a tři metry na šířku.

Konzervátoři plátno šetrně očistili jemným štětcem a speciálním vysavačem značky Muntz, aby nepoškodili malbu ani podklad. Poté bylo

plátno zdokumentováno, překryto ochranným nekyselým papírem a navinuto na archivní tubus. Ten byl ještě obalen další vrstvou papíru a uložen do textilního pouzdra z nekyselé látky. Doporučené hodnoty pro minimalizaci rizika poškození a dlouhodobé uchování těchto materiálů jsou teplota 18 °C a relativní vlhkost do 55 % (tolerance 45–60 %).

Mgr. Eliška Borůvková

Dřevěné nádoby na pivo

Dřevěné džbány a korbely z první poloviny 20. století dnes patří mezi cenné muzejní exponáty. Ještě před sto lety se do nich čepovalo pivo. Časem je ale poškodila vlhkost, dřevokazný hmyz i prach. Teprve pečlivá práce restaurátorů jim vrátila původní podobu – a dnes je najdete nejen ve sbírce muzea, ale i na portálu eSbírky.

Na našem území se pivo pilo odpradávná a nádoby na něj se vyráběly z různých materiálů. Kromě keramiky, kovu nebo skla se často používalo i dřevo, protože bylo mnohem dostupnější. Muzeum Náchodska má ve své sbírce několik dřevěných džbánů a korbelů z první poloviny 20. století.

ně vlhkým tamponem namočeným v destilované vodě. Rozpadlé části se znovu poskládaly a slepily kostním kličkem. Vnitřní části byly zpevněny a nádoby byly opatřeny novými obroučemi. Nakonec bylo očištěné dřevo ošetřeno včelím voskem a kovové části zakonzervovány. Celý proces byl pečlivě dokumentován fotografiemi. Aby se předešlo dalšímu poškození, byly zrestaurované korbely uloženy do optimálních podmínek. Jsou zabaleny a vyplněny hedvábným papírem, který je chrání před prachem a deformací. Zrestaurované nádoby byly navíc digitalizovány a dnes si je můžete prohlédnout na portálu eSbírky.

Mgr. Veronika Fišerová
Vlastimil Pibíl, DiS.

iniciály nebo datace. Konvice mají naproti uchu výlevku – buď hladkou, nebo vyřezávanou. Víka mají ucho, v němž je zasunutý kolíček pro zajištění.

Restaurování dřevěných nádob

Dřevo jako přírodní materiál je vzhledem k okolnímu prostředí málo odolné. Na poškození dřeva má vliv vlhkost, která způsobuje hnilobné procesy, plíseň a bobtnání. Nízká vlhkost naopak vede k sesychání a praskání. Vliv má i UV záření, jež mění barevnost. Na předmětech můžeme najít také otvory po dřevokazném hmyzu, který je může i nenávratně zničit.

VYSMOLENÁ VNITŘNÍ ČÁST NÁDOB BYLA POPRASKANÁ, DROLIVÁ A NA NĚKTERÝCH MÍSTECH CHYBĚLA

Stav předmětů nebyl dobrý. Na povrchu byla silná vrstva prachu a spoje byly místy velmi rozvolněné. U některých nádob došlo k rozpadu a promíchání součástí mezi sebou. Zpevňující obrouče byly poškozené. Rákosové se rozvolnily a kovové měly mírnou korozi. Vysmolená vnitřní část nádob byla popraskaná, drolivá a na některých místech chyběla. Bylo tedy zapotřebí přistoupit ke kompletnímu restaurování.

Restaurování začalo důkladným průzkumem. Poté byly předměty šetrně očištěny od prachu a nečistot suchou cestou pomocí štětce a násled-

Tyto nádoby jsou vyrobené bednářskou technikou, podobně jako sudy. Jejich soudkovitá těla vznikla spojením opracovaných dřevěných dílců různých barev a šířek, které pak zpevňovaly obrouče z rákosy nebo kovu. Vnitřní část nádob je kvůli nepropustnosti vysmolená silnou vrstvou smoly, kterou bylo možné v průběhu používání obnovovat. Dno je vyříznuto z jednoho kusu tenkého dřeva. K uchu bývá pevně připevněné sklopné víko s vyřezávanými motivy, které nám prozrazují informace o původním majiteli. Znázorňují myslivecké motivy, rostlinné dekory,

Neobvyklé gotické kamnové kachle s mariánskou tematikou

Teplo hrálo v historii lidstva vždy zásadní roli. Po období, kdy ho zajišťovaly pouze otevřené ohně nebo krby, se asi ve 12. století začínají v Itálii a jižním Německu objevovat první kachlová kamna. Během dvou staletí prošla složitým vývojem až se z nich stala poměrně sofistikovaná zařízení, která zajišťovala teplo především ve šlechtických nebo bohatších měšťanských sídlech. Existuje mnoho typů kachlových kamen. Jde o stavby složené z jednotlivých kachlů, které svým povrchem akumulovaly teplo. Tělo kachle bylo kruhové, zatímco přední výhřevná strana byla vyrobena vtlačením do formy a často bohatě reliéfně zdobena.

Archeologická sbírka uchovává soubor kamnových kachlů, objevených při výzkumu v roce 2021 během stavby Spolkového domu v Náchodě. Z něj zvláště vynikají dva pozdně gotické kachle s mariánskými motivy.

Prvním z nich, z něhož se dochovala jen čelní vyhřívací stěna, je komorový řádkový kachel (obr. 1). I když je reliéf značně poškozený, postavy jsou viditelné. Přesto není jeho celkový význam zcela jasný. Na rozdíl od většiny gotických a renesančních kachlů, které zachycují jen jeden motiv (náboženský, světský či alegorický), tento ukazuje hned dvě scény, patrně vzájemně propojené.

Na pravé straně kachle je zobrazeno Nanebevzetí Panny Marie (Assumpta). Korunovaná žena s volně splyvajícími vlasy stojí na srpku měsíce a obklopuje ji paprscitá aureola, přičemž uprostřed koruny je hvězda. V levé ruce drží draperii, v pravé Ježíška. Motiv vychází z knihy *Zjevení*. Ve 12.–13. století byla tato postava ztotožněna s Pannou Marií a stala se významným mariánským symbolem.

V Čechách byl tento námět oblíben zejména za Karla IV. a Václava IV. Podobné reliéfy známe z několika hradů v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Náchodský kachel se však svým stylizovaným provedením zatím jeví jako jedinečný.

Postava vlevo zřejmě také představuje Pannu Marii, výjev ale není zcela jasný. Korunovanou hlavu obklopují čtyři šesticípé hvězdy a nad ní vychází slunce. Dosud neznáme totožné ani podobné zobrazení. Jednou z možných interpretací je Zvěstování Panně Marii. Podle ikonografického kánonu bývá Duch svatý zobrazován jako holubice snášející se k Marii, která čte knihu. Zdá se však, že tvůrce reliéfu ze tohoto vzoru nedržel. V křesťanské symbolice bývá slunce chápáno jako obraz Boží milosti nebo přímo Boha Stvořitele. Atributy, jako kniha či šesticípá „mariánská“ hvězda, symbolizují Bohorodičku a cestu ke Kristu. Nelze ovšem vyloučit jiné vysvětlení. Stylizovaná „koruna“ mohla ve skutečnosti symbolizovat pět mečů vbodnutých do srdce, čímž by byla zobrazena Panna Marie Bolestná neboli Sedmibolestná. Původní záměr tvůrce tak nelze s jistotou určit. Reliéf lze oprávněně chápat jako pokus o vyjádření duchovní proměny Panny Marie.

Ještě možná zajímavějším exemplářem je kachel s neobvyklým motivem slona (obr. 2 a 3). Jedná se o komorový řádkový kachel. Boční stěny byly zachovány jen částečně a celý kus je zrestaurován z několika fragmentů. Scéna na kachli by se mohla jevit jako orientem inspirovaný výjev, ale podrobnější analýza ukazuje zcela jiný význam. V centrální části vidíme slona, jehož ztvárnění naznačuje, že autor slona nikdy v životě neviděl. Na jeho hřbetě je umístěna dvoupatrová věž, na které stojí ženská postava s korunou a křídly, jež oběma rukama drží za podivný zahnutý a větvený roh jelenovité zvíře. V pozadí je umístěn stylizovaný strom a opevněné město s branami a věží. Ve spodní části se nachází tři trojlístky. Celý výjev je pojat v pozdně gotickém slohu s důrazem na detail, ovšem trochu naivně. Na první pohled působí jako nesourodá směsice motivů. Při bližším zkoumání zjistíme, že většina odborníků na středověké kachle a křesťanskou ikonografii se shoduje, že jde o složitý mariánský motiv plný skrytých

biblických odkazů a podobenství. Ústředním motivem je slon nesoucí na hřbetě věž. Slon byl vykládán jako symbol ctnosti. Věž také symbolizuje ctnost, a navíc i neposkvrněné početí, což v kombinaci s korunovanou postavou odkazuje na Pannu Marii. Slon s věží tedy nepřímo odkazuje na loretánskou litanii, která se formovala na počátku 15. stol. v Itálii. Samotný slon je zde tedy vyobrazen hlavně proto, aby s ním spojená věž byla chápána jako vyrobená ze sloviny, což by šlo jinak vyjádřit jen těžko. Rohaté zvíře, které Marie drží, není v tomto případě jelen, ale jednorožec, který je v liturgii spojován s panenskou čistotou, ctností a vznešeností. Celou scénu doplňují tři trojlístky symbolizující Svatou trojici a strom představující strom života. V pozadí vyobrazené město představuje Nebeský Jeruzalém. Celkově lze tento pro české prostředí neobvyklý motiv interpretovat jako alegorii čistoty a ctnosti spojené s Pannou Marií. Podobné nálezy známe ze zaniklé obce Újezdec u Staré Boleslavi, Prahy a hradu Lipnice. Náchodský exemplář je však nejkompletnější.

Mgr. Anastasiia Pospelova
Mgr. Miroslav Pleska

Mezinárodní den archeologie

Třetí sobota v říjnu už tradičně patří akci Mezinárodní den archeologie. Ani letos tomu nebude jinak a 18. října se k těmto oslavám připojí také Muzeum Náchodska. Čeká vás den plný aktivit pro děti i dospělé, během něhož nahlédnete do světa pravěkých lidí a zjistíte, jak pracují archeologové.

Letošní program se uskuteční na několika místech v Náchodě – ve Výstavní síni na rohu Tyršovy a Zámecké ulice, v Broučkově domě i ve Staré radnici na Masarykově náměstí. Každé z nich nabídne jiné aktivity spojené s archeologií. Těšit se můžete na zábavné dílny a interaktivní ukázky pro děti, tvůrčí workshopy i přednášky a besedy s odborníky. Letošní ročník se ponese v duchu pravěku, a tak si přijdou na své všichni, koho zajímá nejstarší historie našeho regionu i každodenní život lidí, kteří v našem kraji žili tisíce let před námi.

Mezinárodní den archeologie bude zároveň úzce propojen s výstavou Cesta do pravěku Náchodska, která

je až do 18. ledna 2026 k vidění ve Výstavní síni. Expozice představuje nejvýznamnější nálezy z archeologických výzkumů při stavbě obchvatu Jaroměře, České Skalice a Náchoda. Návštěvníci zde mohou obdivovat keramické nádoby, vzácné korálky, šperky i předměty každodenní potřeby, které nám přibližují život lidí v pravěku. Na přípravě výstavy se podíleli odborníci z Muzea Náchodska, Centra terénní archeologie FF UHK, Muzea východních Čech v Hradci Králové a společnosti Archaia. Projekt je realizován za pomoci Nadačního fondu Praehistoria Bohemiae.

Podrobnosti k programu najdete na webových stránkách muzea. Ne-

zapomeňte si poznamenat termín do kalendáře – sobota 18. října bude v Náchodě patřit archeologii a rozhodně to bude stát za to.

Tomáš Menec

Odborná praxe v muzeu

Odborná praxe v muzeu představuje jedinečnou příležitost propojit teoretické znalosti s reálným prostředím kulturní instituce. Student se během ní seznámí s každodenním chodem muzea, podílí se na přípravě akcí, výstav, práci s historickými fondy i komunikaci s veřejností. Tato zkušenost nejen prohlubuje odborné znalosti, ale také upevňuje vztah k historii, umění a kulturnímu dědictví.

Muzeum Náchodska během letních prázdnin umožnilo studentovi z pardubické univerzity absolvovat odbornou praxi. Student v muzeu strávil dva týdny a vyzkoušel si práci téměř ve všech odděleních, kde se zapojil do různých oblastí muzejní činnosti.

Správně náhodských poboček provedla studenta po muzejních budovách a seznámila ho s průvodcovskou činností. Na sbírkovém oddě-

lení si vyzkoušel práci kurátora, péči o sbírkové předměty a měl možnost poznat online sbírkový evidenční systém Museion. Seznámil se také s tím, jak se ukládají sbírkové předměty a jaké jsou ideální podmínky pro jejich uchovávání. Na konzervátorském pracovišti se dozvěděl o terminologii a postupech preventivní konzervace i restaurování předmětů. Zároveň mu konzervátoři prakticky ukázali opatření, jimiž muzeum chrání své sbírky.

Zaměstnanci archeologického oddělení poskytli studentovi možnost zúčastnit se archeologického dohledu přímo v terénu a nastínili mu práci s Archeologickou mapou ČR, Státním archeologickým seznamem (ISAD-NPÚ) a katastrem nemovitostí.

V badatelně muzea se seznámil s fungováním muzejní knihovny. Do-

zvěděl se také o databázích souvisejících s knihovnami a archivy i o práci se spisovou službou. Vyzkoušel si ukládání sbírek regionálních pohlednic do speciálních obalů, přičemž kontroloval jejich správné pořadí a číslování. Dokonce se mu podařilo ve stovkách pohlednic najít jednu, na níž byl místo náhodského zámku vyobrazen zámek Náměst nad Oslavou.

V neposlední řadě navštívil digitalizační pracoviště, které prošlo výraznou obměnou technologického zařízení díky finanční podpoře Královéhradeckého kraje. Získal představu o procesu digitalizace v muzejním prostředí jak z praktického, tak teoretického hlediska, včetně následného procesu publikace digitalizovaných předmětů na portál eSbírky.

Mgr. Eliška Borůvková

Vánoční seznam

Tento seznam můžeš použít v čase adventu. Odškrtávej si jednotlivá políčka a připrav se na Vánoce.

Napiš dopis Ježíškovi

Psaní dopisů Ježíškovi má tradici už skoro 200 let. Zamysli se nad tím, co by sis opravdu přál/a. Může to být první věc, která tě naladí na vánoční atmosféru.

Pomoz péct a zdobit cukroví

Cukroví neodmyslitelně patří k Vánocům. Je to nejen dobrota, která by neměla chybět v žádné domácnosti, ale i hezký způsob, jak trávit čas s maminkou nebo babičkou. Cukroví symbolizuje vánoční pohodu i hojnost.

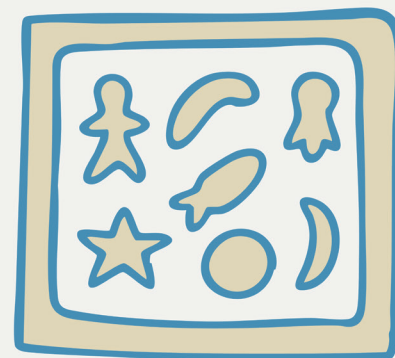
Stavění betlémů

Postav doma s rodiči betlém, který připomíná narození Ježíška. Původně se betlémy stavěly jen v kostelech, ale brzy se rozšířily i do domácností. Mnohé rodiny si vyrobily vlastní. Jestli doma žádný nemáte, můžeš si ho vyrobit třeba z papíru nebo slaneého těsta. Zajímavostí je, že Ježíšek by se měl do jesliček uložit až na Štědrý den a tři králové až 6. ledna.

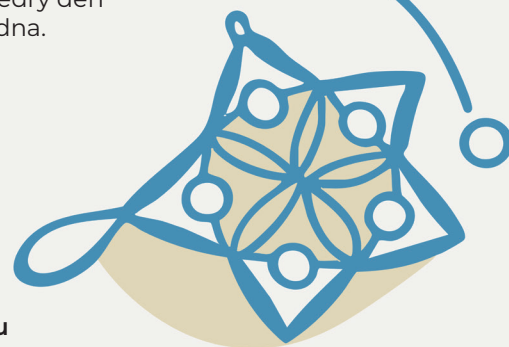
Zlaté prasátko

Na Štědrý den se tradičně drží půst. Některé rodiny přes den nejí maso, jiné dokonce vůbec nic. Říká se, že pak můžeš za odměnu vidět zlaté prasátko. A určitě si pak slavnostní večeři vychutnáš ještě víc.

Zdobení stromečku

Tradice zdobení stromečku vznikla v Německu v 16. století. Původně se používaly ozdoby přírodní, jako jsou ořechy, jablka nebo slaměné ozdoby. Později se začaly vyrábět skleněné a další. Jaké máte doma vy?

Předpověď budoucnosti.

Mnoho vánočních tradic je spojeno s věštěním na příští rok. Znáš pouštění lodiček, krájení jablíčka nebo lití olova? Všechno to vychází z toho, že lidé chtěli vědět, co je čeká v dalším roce.

Akce a výstavy

Podzim a zima bývají v kulturních institucích klidnějšími měsíci. Pro Muzeum Náchodska to však neplatí – i v tomto období pro vás chystáme řadu akcí a výstav. Těšit se můžete na pokračování cyklu muzejních sedánků, tradiční Vánoce v Jiráskově rodném domku, vánoční trhy v polickém klášteře i na vánoční výstavy.

Po celý rok připravujeme akce a výstavy ve čtyřech obcích – v Náchodě, Hronově, Polici nad Metují a na Dobrošově. I mimo hlavní návštěvnickou sezónu tak můžete navštívit naše pobočky a objevovat historii a tradice regionu.

V Náchodě je k vidění výstava **Cesta do pravěku Náchodska**, která představuje nejvýznamnější nálezy z archeologických výzkumů při stavbě přeložky silnice I/33. Navštívit ji můžete ve Výstavní síni až do 18. ledna. Vyšla k ní také publikace, kterou si můžete zakoupit přímo na výstavě. V Broučkově domě probíhá do 9. listopadu výstava **Fotoklub „101“**, kterou od 21. listopadu vystřídá výstava **Na stromečku, pod stromečkem** zaměřená na vánoční stromeček, ozdoby a dárky s ním spojené.

Z akcí se můžete těšit na **Mezinárodní den archeologie**, který se tradičně koná třetí sobotu v říjnu a nabízí aktivity pro děti i dospělé. Dne 22. listopadu se pak ve Staré radnici uskuteční oblíbená **Vánoční dílna**. V prosinci bude pokračovat i cyklus **muzejních sedánků**, tentokrát přednáškou Lenky Stehnové, kurátorky expozice vánočních ozdob muzea ve Dvoře Králové nad Labem o historii vánočních ozdob, která se uskuteční 3. prosince.

V návštěvnickém centru Pevnosti Dobrošov jsou do konce října k vidění kromě stálé expozice také dvě výstavy: **Vojenské stravovací dávky** a **Ztracené mládí v armádní evidenci**, mapující proměny vojenské služby od dob rakousko-uherské monarchie až po rok 2004, kdy skončila povinná vojenská služba.

V Jiráskově rodném domku v Hronově se 28. a 29. listopadu uskuteční tradiční trhy regionálních tvůrců nazvané **Vánoce v Jiráskově rodném domku**. Od 8. prosince do 4. ledna si zde můžete prohlédnout stejnojmennou výstavu, na které uvidíte mimo jiné betlémy ze sbírky muzea.

V Polici nad Metují nabídneme v listopadu **Svatomartinskou dílnu**, kde si vyzkoušíte techniku suchého plstění ovčího rouna. V benediktinském klášteře bude od 12. prosince k vidění výstava **Vánoční klášter**, kterou 13. prosince doplní **vánoční trhy** regionálních výrobců. Nasát pravou vánoční atmosféru tak budete moci i v Polici nad Metují.

Aktuální program včetně podrobností k jednotlivým akcím najdete na www.muzeumnachodska.cz.

Tomáš Menec

Kalendář vybraných akcí

Cesta do pravěku Náchodska
do 18. ledna
Výstava

Mezinárodní den archeologie
18. října
Akce pro veřejnost

Vojenské stravovací dávky
do 31. října
Výstava

Svatomartinská dílna
9. listopadu
Akce pro veřejnost

Fotoklub „101“
do 9. listopadu
Výstava

Na stromečku, pod stromečkem
21. listopadu až 11. ledna
Výstava

Vánoční dílna
22. listopadu
Akce pro veřejnost

Vánoce v Jiráskově domku
28. a 29. listopadu
Akce pro veřejnost

Vánoční klášter
12. prosince až 4. ledna
Výstava

Vánoce v klášteře
13. prosince
Akce pro veřejnost

Aktuální program naleznete na www.muzeumnachodska.cz

Broučkův dům

Masarykovo náměstí 18, 547 01 Náchod

Výstavní síň Muzea Náchodsko

Tyršova 247, 547 01 Náchod

Klášter v Polici nad Metují

Komenského náměstí 1, 549 54 Police nad Metují

Stará škola Dřevěnka

Hvězdecká 15, 549 54 Police nad Metují

Pevnost Dobrošov

Dobrošov 97, 547 01 Náchod

Jiráskův rodný domek

Jiráskova 90, 549 31 Hronov

Jiráskovo muzeum v divadle

Náměstí Čs. armády 500, 549 31 Hronov

Stará papírna – Čapkův mlýn

Jungmannova 107, 549 31 Hronov

Náchodské muzejní noviny 2 | 2025

Registrováno MK ČR pod číslem E 21910

Vydává:

Muzeum Náchodsko, Masarykovo náměstí 1, 547 01 Náchod

+420 491 423 248, info@muzeumnachodsko.cz, www.muzeumnachodsko.cz

Editoři:

Eliška Borůvková, Tomáš Menec, Mariana Poláková

Autoři článků:

Eliška Borůvková, Veronika Fišerová, Tomáš Menec, Vlastimil Píbil, Miroslav Pleska, Anastasiia Pospelova, Kateřina Šichanová, Petr Šmíd, Jan Tůma, Adéla Věra Wagnerová

Grafické zpracování:

Tomáš Menec, Kateřina Šichanová

Ilustrace:

Kateřina Šichanová

Fotografie:

Eliška Borůvková, Veronika Fišerová, Tomáš Menec, Vlastimil Píbil, Jakub Truhlář, Adéla Věra Wagnerová